

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою, викладач кафедри теорії й методики дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (Херсон, Україна) E-mail: sone4ko86@ukr.net

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УРСР У 60–70-х рр. ХХ ст.

Статтю присвячено окресленню нормативно-правових документів, що регулювали організацію роботи інститутів удосконалення вчителів та забезпечували підвищення кваліфікації працівників дошкільної галузі УРСР в 60 – 70 рр. ХХ ст.

***Мета статті** – проаналізувати нормативно-правове забезпечення у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти УРСР у 60 – 70 рр. ХХ ст.*

***Методологічна основа дослідження:** методи аналізу і синтезу – для опрацювання законодавчих матеріалів та наративних джерел, які регламентують діяльність Міністерства освіти УРСР у сфері професійного розвитку педагогів дошкільної ланки освіти.*

***Наукова новизна** полягає в узагальненні та систематизації змістової компоненти документів нормативно-правового забезпечення, яке регулювало діяльність закладів системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників галузі дошкільної освіти.*

***Висновки:** розглянуто та схарактеризовано зміст документів, які регламентували організацію та напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, яку здійснювали відділи народної освіти та обласні інститути удосконалення кваліфікації вчителів. Доведено, що підвищення кваліфікації відіграло значну роль у розвитку професіоналізму та підвищенню ідейного та теоретичного рівня знань працівників дошкільних установ зазначеного хронологічного періоду. У змісті документів визначено основні завдання та форми роботи з педагогами в процесі підвищення фахового рівня педагогічних працівників закладів дошкільної освіти. Зроблено акцент на важливості дослідження цього питання в історико-педагогічному контексті. Зазначено, що на основі прийняття рішень державної політики відбувалось формування особливостей розвитку підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у зазначений період.*

***Ключові слова:** підвищення кваліфікації, нормативно-правове забезпечення, державне регулювання, інститути удосконалення вчителів.*

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної проблеми у статті зумовлена сучасними реформаційними процесами в галузі вищої освіти, зокрема оновленнями у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні, які є результатом прийняття нового нормативно-правового забезпечення в освітній сфері. Зміни, які відбуваються в галузі післядипломної освіти мають складний і суперечливий характер, оскільки стандартна система підвищення кваліфікації на сучасному етапі свого розвитку зазнає неоднозначних змін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості становлення та розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників розкрито у дослідженнях Л. Березівської, І. Жорової, Н. Клокар, С. Крисюка, А. Кузьмінського, Т. Поніманської, В. Примакової, Н. Протасової та ін. Тенденції розвитку післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти в період Української РСР відображено в працях О. Самосонової, Т. Слободянюк, І. Улюкаєвої. Інтерес до проблем історії педагогіки, у тому числі й дошкільної, виявляють сучасні науковці, серед яких М. Євтух, Т. Завгородня, В. Кузьменко, Н. Слюсаренко, Н. Терентьева, І. Шоробура, О. Янкович та ін.

Мета статті – проаналізувати нормативно-правове забезпечення у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти УРСР у 60 – 70 рр. ХХ ст.

Методологічна основа дослідження: методи аналізу і синтезу – для опрацювання законодавчих матеріалів та наративних джерел, які регламентують діяльність Міністерства освіти УРСР у сфері професійного розвитку педагогів дошкільної ланки освіти.

Наукова новизна полягає в узагальненні та систематизації змістової компоненти документів нормативно-правового забезпечення, яке регулювало діяльність закладів системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників галузі дошкільної освіти.

Результати дослідження. Починаючи з 60-х рр. ХХ ст. післядипломна освіта знаходилася у процесі активного розвитку внаслідок затвердження низки документів, які регулювали освітній процес даної галузі. У цей час спостерігався значний професійний розвиток педагогічних працівників дошкільних закладів, активний пошук шляхів підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів дошкільних установ. Для підвищення кваліфікації усіх категорій дошкільних працівників створювались районні методичні кабінети, паралельно з якими допомагали підвищувати рівень фахової майстерності й методичні кабінети дошкільного виховання на громадських засадах, які організовувалися на базі опорних дошкільних закладів. Активне розповсюдження передового педагогічного досвіду відбувалося на курсах, семінарах, науково-практичних конференціях, нарадах дошкільних працівників, базах опорних дитячих садків.

Серед нормативно-правових документів, які забезпечували організацію та керівництво методичною роботою у сфері дошкільної освіти відзначимо «Положення про обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів» (1964 р.), «Положення про педагогічні кабінети на громадських засадах» (1964 р.), «Положення про громадського методиста районного, міського, обласного ВНО та Міністерства освіти УРСР» (1964 р.), «Типове положення про районний (міський) кабінет» (1968 р.), «Положення про обласний (міський) інститут удосконалення вчителів» (1971 р.) та ін.

У «Положенні про обласний (міський) інститут удосконалення кваліфікації вчителів», затвердженого 25 лютого 1964 р., інститут названо установою, що здійснює організаційне та методичне керівництво роботою по підвищенню кваліфікації керівних і педагогічних кадрів шкіл, дитячих установ та відділів народної освіти по вивченню, узагальненню і поширенню передового педагогічного досвіду [4]. Пріоритетними завданнями в роботі інституту визначено організацію методичної роботи з педагогічними працівниками, проведення заходів з підвищення кваліфікації, зокрема педагогічних працівників дитячих установ відповідно до завдань, поставлених рішеннями Партії і Уряду. Серед заходів відзначимо такі, що реально сприяли підвищенню професіоналізму дошкільних працівників, а саме: проведення курсів, семінарів, практикумів, лекцій, консультацій, екскурсій. Особлива увага приділялась розробці та виданню списків анотованої рекомендованої літератури для самоосвіти працівників закладів дошкільної освіти, організації пересувних бібліотек тощо [4, 2]. Кабінет дошкільного виховання при інституті надавав методичну допомогу працівникам дошкільних закладів, зокрема колгоспних дитячих садків. На базі опорних шкіл кабінети проводили експериментальну діяльність щодо апробації та перевірки ефективності методів навчання і виховання [4].

Однією з дієвих форм методичної допомоги працівникам закладів дошкільної освіти вбачаємо школи передового педагогічного досвіду, які створювалися на базі кращих (опорних) дитячих садків, укомплектованих кваліфікованими і досвідченими педагогічними кадрами, які користувалися авторитетом у дошкільних працівників області. Особливості їх діяльності визначались Положенням про школи передового педагогічного досвіду Української РСР, прийнятого у 1964 р. Школи такого типу працювали з постійним складом педагогів (5–15 осіб) протягом тривалого часу (6 місяці – 1 рік) за усталеним ним навчальним планом і розкладом занять [5, 11].

Зарахування вихователів до шкіл передового досвіду проводилося за рекомендацією або з урахуванням бажання вихователя. Заслугує на увагу різноманітність форм роботи зі слухачами, зокрема: відвідування занять, спостереження за дітьми і роботою вихователя з ними, перегляд педагогічної документації та дитячих робіт, лекційні, семінарські та практичні заняття. Нові методичні прийоми, реалізовані на практиці, колективно обговорювалися і досвід поширювався серед вихователів дитячих закладів [1; 5].

Позитивний вплив на розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних закладів відіграло Положення про педагогічні кабінети на громадських засадах, яке було прийнято з метою широкого залучення педагогічної громадськості до активної участі в управлінні народною освітою при різного рівня відділах народної освіти створювалися групи громадських методистів.

Серед завдань, зазначених у Положенні про громадського методиста районного, міського, обласного відділів народної освіти та Міністерства освіти УРСР (1964 р.) виокремлюємо надання методичної допомоги; вивчення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду; ознайомлення вихователів з інструктивно-методичними вказівками і наказами Міністерства освіти УРСР, літературними новинками дошкільної галузі; допомога у проведенні експериментальної роботи на базі дошкільних установ; участь у підготовці заходів з підвищення кваліфікації [3].

Серед форм роботи, які проводили громадські методисти, особливу увагу приділено відвідуванню занять у дошкільних закладах, вивченню документації та індивідуальній роботі з вихователями та завідувачами. Досліджуючи роботу громадських методистів, зазначимо, що вони не користувалися адміністративними правами, але активно співпрацювали з інститутом удосконалення кваліфікації вчителів і підпорядковувалися Міністерству освіти УРСР [3].

Дієвою допомогою було створення методичних кабінетів на громадських засадах, які розвивали творчу думку вихователя, спонукали до ініціативи, примушували рухатися вперед. Наприклад у

1965 році в Дніпропетровській області налічувалося 14 таких кабінетів. Згодом аналогічні методичні кабінети створено в Дніпропетровську, Кривому Розі, Марганці, Нікополі, Новомосковську, Жовтих Водах, у П'ятихатському, Павлоградському, Петропавлівському районах. Кабінети очолювали досвідчені педагоги, дошкільні працівники з великим стажем роботи і напрацьованими організаторськими здібностями. Керівництво діяльністю кабінетів на громадських засадах здійснювала рада кабінету, до складу якої входило 9–14 осіб [1, 29].

Значну допомогу надавали методисти та методичні кабінети різних форм підпорядкування під час вивчення проекту нової програми виховання в дитячому садку. Перехід дитячих садків на роботу за цим проектом викликав безліч труднощів, зокрема в організації життя дітей за новим режимом дня, реалізації принципу поступовості та послідовності в роботі з дітьми. На допомогу працівникам методичні кабінети проводили курси, семінари-практикуми, організовували взаємовідвідування дитячих закладів, лекції з різних питань організації діяльності дітей в дитячому садку. Багато з них мали постійно діючі виставки, вітрини з новинками педагогічної та художньої літератури, списки рекомендованої літератури для завідуючих та вихователів дошкільних закладів тощо.

Одним із провідних напрямів роботи кабінету стала робота з керівниками методичних об'єднань в закладах дошкільної освіти. Для поліпшення змісту та урізноманітнення форм методичної роботи серед керівників методичних об'єднань систематично проводилися семінари-практикуми, на яких обговорювалися найбільш актуальні питання, вивчався та аналізувався стан роботи дошкільних закладів, і внаслідок таких перевірок складався план роботи об'єднання. Без уваги не залишалися й колгоспні дошкільні заклади, для яких оформлювали стенди з матеріалами щодо організації роботи дитячого садка в колгоспі, планування та обліку виховної роботи з дітьми, зразки планування роботи завідувачів і вихователів, збірники літератури та музичних матеріалів [1, 31].

Логічним продовженням прийняття низки документів у сфері підвищення кваліфікації працівників освітньої галузі стало прийняття у 1968 р. Типового положення про районний (міський) кабінет, який став головним центром систематичної роботи по підвищенню ідейно-політичного рівня, наукової і методичної кваліфікації керівних та педагогічних кадрів шкіл, дошкільних закладів, позашкільних та інших установ народної освіти району (міста). Районний (міський) методичний кабінет здійснював необхідні заходи щодо організації самоосвітньої діяльності та підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів на основі диференційованого підходу; організовував систематичне інформування та роз'яснювальну роботу серед працівників освіти та батьків; вивчав і аналізував стан роботи у дитячих садках; спільно з педагогами створював нові підручники, методичні посібники, розробки навчальних приладь і дидактичних матеріалів; надавав допомогу опорним закладам; впроваджував у практику найкращий педагогічний досвід [8].

Роботу районного (міського) методичного кабінету було спрямовано на організацію заходів щодо організації самоосвіти; систематичної пропаганди урядових рішень, досягнень у педагогічній та психологічній науках з питань навчання і комуністичного виховання підростаючого покоління; вивчення й аналізу стану освітньої роботи в дитячих садках; здійснення експериментально-дослідної перевірки окремих питань навчально-виховної роботи; систематичну допомогу молодим фахівцям (за тогочасною термінологією – молодим спеціалістам); вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду [8]. Серед особливостей організації районного (міського) кабінету відзначимо наявність бібліотеки, яка надавала для ознайомлення політичну, педагогічну та методичну літературу, довідники, програми, журнали, методичні листи з досвіду роботи найкращих педагогічних працівників освіти тощо [8, 18].

Важливим документом, який підтвердив значущість системи підвищення кваліфікації, стало Положення про обласний (міський) інститут удосконалення вчителів (1971 р.). У ньому визначено, що свою діяльність інститут спрямовує на вирішення актуальних проблем радянської освіти; здійснює організацію та методичне керівництво роботою з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шкіл, дитячих дошкільних, позашкільних та інших установ народної освіти; упроваджує передових методів навчання і виховання; організовує експериментальну роботу з актуальних педагогічних проблем [4, 34].

Задля підвищення рівня професіоналізму педагогічних працівників інститут проводив курси, семінари, практикуми, лекції, навчальні екскурсії, різні види консультацій; організовував роботу з самоосвіти; вивчав і аналізував стан роботи закладів освіти; опікувався питаннями узагальнення і поширення педагогічного досвіду; видавав посібники, методичні листи, збірники і брошури освітнього та методичного характеру; організовував експериментальну роботу спільно з науково-дослідними інститутами педагогіки і психології; скеровував освітньо-просвітницьку діяльність районних (методичних) кабінетів [4, 35]. Курсова перепідготовка у зазначений період проводилась в очному та очно-заочному форматі. По закінченню курсів, відповідно до зазначеного Положення, слухачі склали заліки з основних розділів навчального плану та отримували свідоцтво про підвищення кваліфікації.

Одним з основних напрямів роботи Інституту вдосконалення вчителів стало узагальнення і поширення передового досвіду, що набувало особливого значення під час підвищення рівня фахових знань. При кабінеті дошкільного виховання Інституту вдосконалення вчителів гуртувався методичний актив, який брав активну участь у вивченні досвіду працівників дошкільних закладів, і насамперед,

системи роботи найкращих вихователів. Вивчений досвід обговорювалися на педагогічних та виробничих нарадах, районних методичних об'єднаннях [2, 24] та пропонувався до поширення й впровадження.

У Постанові Ради Міністрів Української РСР «Про стан і заходи по дальшому розвитку дошкільного виховання дітей в республіці» від 27 вересня 1974 р. зазначалась недостатньо вдала організація методичного керівництва у роботі з дитячими садками міністерств і відомств УРСР, низький рівень активності в питаннях вивчення та упровадженні передового педагогічного досвіду в практику роботи з дітьми [6; 7]. Також відмічались непоодинокі випадки неправильного добору, розстановки і використання кадрів, зокрема, призначення на роботу у заклади дошкільної освіти осіб без відповідної педагогічної і медичної освіти. З огляду на це, було вирішено посилити контроль за добром, розстановкою та використанням кадрів, звернути особливу увагу на укомплектування вихователями відомчих і колгоспних дитячих садків; розширити перепідготовку педагогічних працівників дошкільних установ при обласних інститутах удосконалення вчителів та здійснити перепідготовку керівників районних методичних об'єднань при Центральному інституті удосконаленні вчителів [7, 5–6].

Для реалізації Плану виконання постанови Ради Міністрів УРСР від 27 вересня 1974 р. інститути удосконалення кваліфікації були зобов'язані організувати перепідготовку керівників шкіл передового педагогічного досвіду, завідуючих опорними дошкільними закладами шляхом одно-дворічного очно-заочного навчання у кількості 50 осіб щорічно [6, 9].

Висновки. Аналіз нормативно-правового забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти УРСР у 60 – 70 рр. ХХ ст. засвідчив, що організація роботи з педагогами регламентувалась прийнятими державою документами, які дозволили вирішувати проблеми, пов'язані з підвищенням професійного рівня педагогічних працівників відповідно до завдань, які висувались перед дошкільною галуззю освіти того часу за допомогою курсової перепідготовки, відвідування шкіл передового педагогічного досвіду, індивідуальної роботи, співбесід з питань виховання тощо; через активну діяльність громадських методистів та громадських методичних кабінетів, інститутів підвищення кваліфікації.

Перспективи подальшого вивчення заявленої проблеми вбачаємо у конкретизації продуктивних форм, методів та прийомів здійснення підвищення кваліфікації педагогічних працівників середини ХХ століття з метою їх адаптації та можливого застосування у галузі післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

References

1. Лозовська Т. На громадських засадах. *Дошкільне виховання*. 1965. № 10. С. 29-34.
Lozovska, T. (1965). Na hromadskykh zasadakh. Doshkilne vykhovannia [On a voluntary basis]. *Doshkil'ne vykhovannya – Preschool education*, 10, 29–34.
2. Маєвська Я. О., Чепурний Г. А. Керівництво роботою по узагальненню і поширенню передового досвіду. *Дошкільне виховання*. 1970. № 9. С. 23–27.
Maievska, Ya.O., Chepurnyi, H.A. (1970). Kerivnytstvo robotoiu po uzahalnenniu i poshyrenniu peredovoho dosvidu [Guide for compilation and dissemination of the best practices]. *Doshkil'ne vykhovannya – Preschool education*, 9, 23–27.
3. Положення про громадського методиста районного, міського, обласного відділів народної освіти та Міністерства освіти УРСР. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1964. № 6. С. 12–14.
Polozhennia pro hromadskoho metodysta raionnoho, miskoho, oblasnoho viddiliv narodnoi osvity ta Ministerstva osvity URSR [Regulation on the public methodist of the district, city, regional departments of public education and the Ministry of Education of the Ukrainian SSR]. (1964). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 6, 12–14.
4. Положення про обласний (міський) інститут удосконалення вчителів. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1964. № 6. С. 2–5.
Polozhennia pro oblasnyi (miskyi) instytut udoskonalennia vchyteliv [Regulation on the regional (city) institute of advanced training of teachers]. (1964). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 6, 2–5.
5. Положення про школи передового педагогічного досвіду УРСР. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1964. № 6. С. 11–12.
Polozhennia pro shkoly peredovoho pedahohichnoho dosvidu URSR [Regulation on schools of advanced pedagogical experience of the Ukrainian SSR]. (1964). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 6, 11–12.
6. План виконання постанови Ради Міністрів Української РСР від 27 вересня 1974 р. № 466 «Про стан і заходи по дальшому розвитку дошкільного виховання дітей в республіці». *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1974. № 24. С. 7–12.

Plan vykonannya postanovy Rady Ministriv Ukrainiskoi RSR vid 27 veresnia 1974 r. № 466 «Pro stan i zakhody po dalshomu rozvytku doshkilnoho vykhovannia ditei v respublitsi» [Plan for the implementation of Decree of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR of September 27, 1974. № 466 «On the state and measures for the further development of preschool education of children in the republic»]. (1974). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 24, 7–12.

7. Про стан і заходи по дальшому розвитку дошкільного виховання дітей в республіці. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1974. № 22. С. 3–7.
Pro stan i zakhody po dalshomu rozvytku doshkilnoho vykhovannia ditei v respublitsi» [On the state and measures for the further development of preschool education of children in the Republic]. (1974). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 22, 3–7.
8. Типове положення про районний (міський) кабінет. *Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР*. 1968. № 13. С. 14–19.
Typove polozhennya pro rayonnyu (misky) kabinet [Model Regulation on District (City) Office]. (1968). *Zbirnyk nakaziv ta instruksiy Ministerstva osvity URSR – Collection of orders and instructions of the Ministry of Education of the Ukrainian SSR*, 13, 14–19.

Shved H.

ORCID 0000-0002-7931-885X

*Ph.D. student outside the graduate school,
lecturer at the Department of Theory and Methodology
of Preschool, Primary Education and Language Communications,
Municipal Higher Educational Institution
«Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council
(Kherson, Ukraine) E-mail: sone4ko86@ukr.net*

REGULATORY AND LEGAL SUPPORT OF IN-SERVICE TRAINING OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS PEDAGOGICAL STAFF IN THE USSR IN THE 60-70'S OF THE XXTH CENTURY

The article deals with the regulatory and legal documents that regulated the organization of work of in-service training institutes and provided advanced training of preschool pedagogical staff in the USSR in 60-70s of the XXth century.

The aim of the article is to analyze the regulatory and legal support of in-service training of preschool educational institutions pedagogical staff in the USSR in the 60-70's of the XXth century.

Methodological basis of the research: methods of analysis and synthesis of archival materials and narrative sources, that regulate the activities of the Ministry of Education of the USSR in the field of professional development of preschool teachers.

The scientific novelty lies in the generalization and systematization of the content component of the documents of regulatory and legal support, which regulated the activities of institutions of the system of advanced training of pedagogical staff in the field of preschool education.

Conclusions: in the course of the research the content of documents regulating the organization and directions of professional development of pedagogical staff of preschool educational institutions, which was carried out by the departments of public education and regional in-service training institutes, was considered and covered. It is proved that during this chronological period advanced training played a significant role in the development of professionalism and improving the ideological and theoretical level of knowledge of preschool institutions personnel. The content of the documents defines the main tasks and forms of work with teachers in the process of advanced training of pedagogical staff of preschool educational institutions. In the article stressed on the importance of research on this issue in the historical and pedagogical context. It is noted that in this period on the basis of state policy decision-making there was a formation of characteristic features of development of advanced training of preschool educational institutions pedagogical staff.

Key words: advanced training, regulatory and legal support, state regulation, in-service training institute.

Стаття надійшла до редакції 02 листопада 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор І.Я. Жорова